

Zpráva o stavu zabezpečení obrany ČR v roce 2014 – mýty a realita

Vážený čtenáři,

předkládáme Vám k seznámení krátkou úvahovou studii na téma zabezpečení obranyschopnosti naší země – České republiky. Byla zpracována kolektivem autorů Centra bezpečnostních a vojensko-strategických studií Univerzity obrany za laskavého přispění několika externích spolupracovníků s cílem ve zkratce poskytnout komplexnější pohled na tuto tak důležitou, a přesto tak opomíjenou problematiku. Jde o úplný začátek naší snahy uvádět mylné či neúplné informace týkající se obrany země na pravou míru a ukázat všechny relevantní faktory a skutečnosti ve vzájemných souvislostech. Naší ambicí není nabídnout hotové řešení problému, ale zahájit širokou diskuzi odborné i laické veřejnosti a politiků ústící do přípravy návrhů systémových opatření k dosažení kvalitativně lepšího stavu, než je ten dnešní. Každý odstavec v textu níže bude dále postupně rozpracováván a doplňován o další fakta, analýzy a propočty, budeme (a doufáme, že i společně s Vámi) formulovat východiska a možné návrhy ke zlepšení dnešního alarmujícího stavu, k přípravě nadčasové branné legislativy a souvisejících strategických koncepčních dokumentů.

Těšíme se na spolupráci a na podnětné návrhy a připomínky.

Kolektiv autorů.

Úvaha o bezpečnostním prostředí – bezpečná nebo ukolébaná Evropa?

Aktuální události na Ukrajině, vojenská agrese vůči suverénnímu státu, ukazují, že i ve 21. století, kdy je svět mnohem intenzivněji a těsněji provázán mnohovrstevnatou globalizační pavučinou vztahů, než tomu bylo kdykoliv v minulosti, mohou nastat situace, kdy hrozba nebo použití vojenské síly mohou být rozhodujícím faktorem pro dosažení mezinárodněpolitického cíle.

Současný systém mezinárodních vztahů je ve své podstatě systémem anarchickým, tj. není regulován centrální autoritou, která by garantovala existenci států a zároveň určovala meze jejich akceptovatelného chování. OSN, jako jediné celosvětové fórum k řešení konfliktních situací, nesehrává dostatečně svoji roli a nemá ani dostatečné nástroje a procedury pro případ, že potenciálním agresorem je jedna ze zemí Rady bezpečnosti s právem veta. Současný systém však zároveň není systémem chaotickým, ale funguje podle určitých a logických zákonitostí. Základním motivem chování každého státu je prosazování vlastních národních zájmů, které se pohybují na široké škále od prostého přežití v systému až po jeho kontrolu. Takové státy se snaží o prosazování svých zájmů na úkor jiných nejrůznějším nátlakem, třeba i vojensky.

Česká republika je, jak o tom svědčí bezpečnostní dokumenty a koncepce zahraniční politiky, pevně spojena s obrannými principy spojenecké kolektivní obrany v rámci Severoatlantické smlouvy, nicméně její přínos k obranným schopnostem NATO již léta klesá.

Vstup do NATO neznamenal a neznamená přenesení odpovědnosti za naši obranu na Alianci, jak se domnívají i někteří čeští politici. I my jsme NATO. Garancí vzájemné důvěry a věrohodnosti spojenecké kolektivní obrany společných bezpečnostních zájmů je nabídka trvalého souboru schopností, které jsou v kolektivní obraně nezastupitelné a odpovídají aktuálním typům ohrožení a míře tohoto ohrožení. Česká republika se až dosud podílela na obraně společných zájmů sice v akceptovatelné, ale postupně stále se snižující míře nabízených schopností. Jak ukázala Bílá kniha o obraně, pokles schopností našich ozbrojených sil směřoval k jejich dalšímu výraznému oslabení, a to nejen z důvodů stále se snižujících finančních zdrojů, ale také pro absenci věcného, strategicky pojatého dlouhodobého výhledu rozvoje sil. Dosavadní praxe směřovala spíše k hledání a nalézání dočasných východisek z nouzového stavu. Jakou pomoc naši spojenci mohou recipročně očekávat od nás, když nejsme ochotni udělat dost ani sami pro sebe?

Pozitivní dopady úspěšné a velmi těsné integrace České republiky do Evropské unie, vstup do NATO, historicky bezprecedentně přátelské vztahy s Německem, bezproblémové vazby s ostatními sousedy, absence v regionu zřetelných a vojensky významných hrozeb, to vše může svádět k přesvědčení o nezkalené a bezpečné budoucnosti naší země. Mimořádně hustá síť vazeb a vzájemně výhodné závislosti přeměnila evropský kontinent, který byl v posledních sto letech zdrojem dvou světových válek, ve zdánlivě samozřejmou zónu míru, stability a prosperity. Přestože kompetitivní podstata a motivy evropských států se v zásadě nemění, je dnes konfliktní chování a násilné prosazování národních zájmů v dnešní Evropě v podstatě nemyslitelné a iracionální – jednoduše se dramaticky nevyplatí.

Tato zdánlivě samozřejmá bezpečnost však není tak samozřejmá v porovnání s ostatním světem. Svět je mnohem nebezpečnější a konfliktnější, než se jeví z evropské nebo ještě přesněji středoevropské perspektivy. Používání násilí je ve stávajícím systému mezinárodních vztahů běžnější, než si možná připouštíme. V Evropě donedávna platilo, že použití síly je prakticky nemyslitelnou variantou, politici nabyli dojmu, že diplomacie dobré vůle vůči představitelům Putinova režimu je dostatečným instrumentem k řešení jakékoliv krize. Diplomacie dobré vůle podporovaná iluzí o výhodnosti ruského trhu vytvořila situaci, v níž závislost evropských ekonomik stoupla do té míry, že současnou situaci nelze řešit ekonomickými sankcemi bez vážných hospodářských ztrát. Chybně pojaté bezpečnostní dokumenty umožnily vládám zanedbat jak obrannou politiku, tak rozvoj obranných sil a jejich schopností. Bylo již několikrát řečeno, nedávno například na konferenci k výročí vstupu ČR do NATO, že obranné schopnosti ČR jsou problematické, zejména stav ozbrojených sil je vážný, ba nevyhovující. Lekce z Ukrajiny jasně demonstrovuje fakt, že hrozba nebo přímé použití vojenské síly jsou stále aktivně používanými instrumenty při prosazování národních zájmů tam, kde se to vyplatí. Koncept odložené potřeby v návaznosti na dlouhou varovací dobu vzal

jednoznačně za své a musí řešit aktuální konflikty jen s těmi prostředky, které mají okamžitě k dispozici.

Stručný závěr tohoto výčtu: Česká republika nemá žádnou věcně zpracovanou obrannou politiku, kterou by byly vlády dlouhodobě vázány. Zejména v okamžiku, kdy se setkáváme s agresivním vojenským útokem podobným tomu na ukrajinskou suverenitu, je nezbytné revidovat a situaci přizpůsobit legislativu týkající se obrany státu včetně nového pojetí účelu a smyslu existence ozbrojených sil. Je věcí zejména politiků, tedy parlamentu a vlády, aby nově zvážili politické a rozpočtové preference. Iluze, že evropský prostor není ohrožen výskytem malých válek uskutečňovaných konvenčními silami, padla s útokem na Ukrajinu. Prohlášení, že nebudeme zbrojit, nesvědčí o dostatečné prozíravosti těch, kdo se s tímto názorem ztotožňují.

Politická vůle – odpovědný stát

Pokud by byla politická vůle vlády posuzována pouze podle počtu přijatých dokumentů týkajících se problematiky bezpečnosti a obranyschopnosti ČR, pak na tom nejsme zase tak špatně. Máme kompletní obrannou legislativu (jejíž novela byla ale stažena z jednání parlamentu pro údajnou nepřipravenost), Bezpečnostní strategii z roku 2011, Bílou knihu o obraně z téhož roku, novou Obrannou strategii z roku 2012 a celou řadu koncepčních materiálů nižší úrovně. Posoudíme-li však obsah těchto dokumentů, jejich provázanost a průběžné (ne)uvádění do praxe, právní vymahatelnost v nich uvedených opatření a proveditelnost v nich popsaných opatření ve světle posledních událostí na Ukrajině, pak rozhodně nemůžeme zůstat klidní.

Z dlouhodobého hlediska stojí problematika zabezpečení obrany ČR na samém okraji zájmu všech politických koalic od roku 1999, zvláště pak po roce 2006. Vstupem do NATO jakoby z našich politiků spadla ona tíha nezbytné politické odpovědnosti za obranu země. S chutí ji předali někomu jinému – převážně USA jako zemi, která nese 73 % veškerých nákladů na obranu Severoatlantické aliance. Důkazů pro toto tvrzení je přehršel, od programů jednotlivých politických stran a hnutí, kde se obranyschopnost ČR zmiňuje (pokud vůbec) na samém konci programového prohlášení, až po praktické kroky projevující se neustálým snižováním obranného rozpočtu až na dnešních 1,08 % HDP (neboli 41,9 mld. Kč) s konstatováním, že existují jiné vládní priority. Jistě, priority řadového občana a tím i voleného politika budou vždy jiné, a to až do doby, kdy bude nutné se skutečně bránit. Pro stát naší velikosti, ekonomické síly a tím daného mezinárodního politického vlivu není jiné alternativy než být hodnověrným členem nějaké obranné vojenské aliance. Hodnověrnost ale znamená, že politická reprezentace bude dlouhodobě plnit sliby dané při vstupu a bude vidět dál než prostý občan; nebude tedy upřednostňovat krátkodobé zájmy *občana-voliče a daňového poplatníka* před životními zájmy státu spojenými s územní celistvostí a státní suverenitou. Ministerstvo obrany je politicky odpovědné za celou šíři přípravy obrany státu

proti vnějším hrozbám. Není tedy pouhým ministerstvem armády. Armáda je pouze jedním (byť v mnoha ohledech nejvýznamnějším) z nástrojů tohoto obranného úkolu. Trvale se opakující názor politiků, že MO neumí efektivně hospodařit s přidělenými zdroji, a proto výdaje na obranu není třeba měnit, vyznívá v tomto světle pokrytecky. Korektnější by bylo přiznání vlastních pochybení za podíl na tomto stavu. Zavedení služebního zákona a průběžné vzdělávání politiků (minimálně bezpečnostních poradců stran a hnutí, kandidátů na křeslo MO a členů výboru pro obranu) v oblasti bezpečnostní a obranné politiky se jeví jako životní nutnost pro to, aby se obrana, tedy vnější bezpečnost státu a jeho občanů stala stejnou prioritou jako, dejme tomu, sociální politika.

Odpovědný občan

Odpovědný občan, vědomý si osobní odpovědnosti za obranu země v tom smyslu, v jakém to chápali všichni ti, kdo se rozhodli odejít na začátku druhé světové války do zahraničí a odtud se účastnit osvobození své vlasti se zbraní v ruce, to je výsledek dlouhodobé cílevědomé výchovy a vzdělání, zejména v dějinách vlastní země, nepokřiveného systému hodnot ve společnosti a mentorského přístupu starší generace k té mladší. Odpovědný občan je zrcadlo společnosti a vysvědčením politiků za jejich úsilí ovlivňovat občany v oblastech, které jsou rozhodující pro dlouhodobé budování a udržování základních funkcí moderního státu ve 21. století. Je odrazem kultury národa. Při snaze o výchovu odpovědného občana je nám dnes na závadu naše dnešní, přílišná politická korektnost a neschopnost či neochota pojmenovat problém pravým jménem. Jen málo věcí děláme dobrovolně, za vším hledáme nějaký hmotný zisk. Právní uvědomění o branné povinnosti občanstva je povadlé, stačí si jen připomenout poprask, kterou způsobil článek v časopise A-reportu č.1/2013 o připravované novelizaci branného zákona a koncepci mobilizace. Nejen novináři, ale i někteří poslanci parlamentu ČR tehdy interpelovali a protestovali proti (dle jejich mínění) znovuzavádění odvodů. Brannou povinností a s tím související odvodů ale nikdo nezrušil, a to ani se vznikem profesionální AČR, jen si toho část populace není vědoma. Hrdost na národ máme tendenci hanlivě nazývat nacionalismem, jen velmi malá část naší populace je ochotna bránit vlast se zbraní v ruce s rizikem nasazením vlastního života. Podle výzkumů veřejného mínění nejsme hrdí ani na to, že jsme Češi, příslušnost k zemi a národu jsme ochotni vyměnit za ekonomické výhody, bojíme se korektně používat naše státní symboly a projevat hrdost na ně. Proti společné snaze MŠMT ČR a MO ČR zavést do školních osnov novodobou verzi branné výchovy se zvedla silná vlna nevole s odkazem na dřívější politický režim a praktiky z dob studené války. Ale jak ukazuje vývoj v Evropě posledních dnů, již zapomenuté hrozby možného vzniku konvenčních konfliktů a občanských válek s dopadem na naše území se vrací společně s touhou některých politiků zvrátit chod dějin a použít ozbrojenou sílu jako nástroj pro „pokračování politiky jinými prostředky“. Na tento fakt je třeba reagovat, pojmenovat staronové hrozby, přiřadit k nim konkrétní nositele. Je třeba novelizovat bezpečnostní strategii ČR, opustit nic neříkající a neadresné vyjmenovávání hrozeb relevantních možná tak

pro světové velmoci typu USA, ale irelevantní pro střední Evropu, ČR a naše obyvatelstvo. Můžeme sice říkat, že hodnoty naší demokratické společnosti jsou shodné se západní civilizací, ale bezpečnostní hrozby, jejich vnímání a hlavně geografickou vzdálenost k nim máme rozdílné. A občanovi někdo musí jasně a srozumitelně říct, jaké jsou možné důsledky jím preferovaného nastavení priorit.

Rozpočet, jeho dělení a implikace

Je akceschopnost ozbrojených sil dána velikostí rozpočtu? Matematik by řekl, že je to podmínka nutná, nikoliv však dostačující. Stejný význam jako velikost rozpočtu má i jeho stabilita, efektivnost čerpání a filozofie jeho rozdělení mezi jednotlivé skupiny výdajů (mandatorní, běžné a investiční). Hodnotit přiměřenost rozpočtu na obranu v procentním vyjádření ve vztahu k původním 2 % dle požadavku aliance je mírně řečeno zavádějící. Uvedenou hranici dnes dodržují jen čtyři státy, z nichž Řecko je zmítáno problémy ekonomické krize a žije z půjček EU a Lotyšsko si pro změnu nechává střežit od Aliance svůj vzdušný prostor. Takže zbývá jen USA a UK. Porovnávat 1 % HDP Itálie nebo Španělska s ČR je taktéž nesmyslné s ohledem na nesrovnatelné HDP a velikost země – proto daleko větší význam pro nás má rozpočet v absolutních číslech.

Fakt, o kterém se příliš nehovoří, je skutečně použitelná výše rozpočtu na obranu. Jeho součástí je totiž i balík financí na vojenské výsluhy, penze, pojištění apod., který z celkové sumy dnes ubírá cca 7 mld. Kč a který MO ČR dostane od MF ČR bez možnosti tyto peníze použít jakkoli jinak. Dnešní resort MO v počtu cca 29 000 osob včetně civilních zaměstnanců spotřebuje (při předpokládaném zavedení novely zákona 221/1999 Sb.) cca 18 mld. Kč na mzdy, 12 mld. na běžné výdaje k zabezpečení každodenních činností a konečně mu zbude něco kolem 5 mld. (včetně splátek za JAS-39) na investice do movitého i nemovitého majetku a na udržení životního cyklu. Použitelný rozpočet je tedy nikoli 41,9, ale jen 35 mld. Kč. Doporučený poměr výdajů 50:30:20 také není dodržen, ale ruku na srdce – je to takřka nerealizovatelný ideální stav. Při investicích ve výši 20 % do nové techniky a materiálu se souběžně vynuceně zvyšují i náklady v běžných výdajích (k technice je potřeba dokoupit zásoby náhradních dílů a munice, více se cvičí a je nutné provádět častější garanční servis apod.), a tím se dostaneme vysoko nad 30% v běžných výdajích. Dlouhodobě je v resortu MO ověřeno, že udržitelná hranice investic by se měla pohybovat do 15 %. Pokud udržíme poměry 55:30:15, budeme na tom dobře ve všech oblastech. Bylo by užitečné zvážit možnost úplného oddělení investic od ročního rozpočtu. Investice se plánují ve výhledu minimálně pěti let a při správně připraveném investičním plánu by jeho naplňování nebylo vázáno na rozdíly v prioritách jednotlivých vlád.

Bylo by licoměrné tvrdit, že se v resortu MO nedá ušetřit cestou zvýšení efektivity čerpání přidělených prostředků. Určitě dá, možný přebytek však musí zůstat v resortu k reinvestování, a ne být odveden do státní pokladny, jak se to děje v současné době. Žádnou

skutečnou úsporou není samozřejmě to, že resortní akviziční pracoviště nejsou schopna každoročně odsoutěžít a včas uzavřít všechny smlouvy podle příliš složitého zákona o veřejných zakázkách, který vychází z předpokladu nedůvěry státu vůči všem. Je to chyba špatně nastaveného zákona pro podmínky resortu obrany, kde zdaleka ne všechny (strategické) komodity pro potřeby OS ČR lze nakoupit podle běžných standardů a podle běžných obchodních podmínek. Špatně jsou nastaveny i procesy uvnitř resortu včetně neadresné osobní odpovědnosti za neprovedené nákupy.

V důsledku dlouhodobé absence věcně pojatého a ideálně koncipovaného dlouhodobého výhledu rozvoje nezbytných obranných schopností byla většina moderní techniky zavedené do používání v posledních letech nakoupena buď jen v počtech dostatečných pro zahraniční mise, s chybějícím systémem velení a řízení, nebo bez dostatečné zásoby munice a náhradních dílů. To není šlendriánství, to je výsledek úvah armádního velení, které pod tlakem vnucených škrťů počítalo s tím, že až politici přestanou ozbrojeným silám snižovat rozpočet, chybějící materiál a zásoby postupně dokoupí. Takto byly v minulosti koncipovány střednědobé plány resortu, kde prioritizace akcí a jejich nucené odsouvání v čase bylo na denním pořádku. Z dnešního pohledu nadhodnocené počty bitevníků L 159, počty modernizovaných tanků T-72M4, počty OKT Pandur a další techniky, které jsou dnes uváděny jako příklad ne hospodárnosti resortu, byly v minulosti důkladně propočítány na předpokládané a požadované schopnosti OS ČR a také slíbený rozpočet na obranu. S drastickým poklesem v rozpočtu musela nutně přijít opatření – pro letouny nebyli piloti a pohonné hmoty, a proto musela být letadla uložena, tanků se zmodernizovalo jen 30 ks, při nákupu obrněného transportéru Pandur nebyly nakoupeny speciální modifikace pro druhy vojsk a služeb a nebyly nakoupeny zásoby munice. Výsledkem je, že pro některé druhy bojové techniky máme munici jen na několik dnů boje, že spojovací technika na vozidlech a místech velení není kompatibilní a tudíž by v boji bylo velmi obtížné velet, že ve skladech není potřebná zásoba materiálu ani pro řadové jednotky, natož pro úhradu bojových ztrát a pro mobilizaci. Jakékoli nákupy techniky a materiálu v počtech vyšších, než jsou potřebné pro mírovou strukturu AČR, byly v minulosti označeny za neefektivní, protože by šlo o zásoby do skladu.

Jednorázové (demonstrativní) navýšení rozpočtu resortu MO nic neřeší, jelikož resort není tyto peníze schopen smysluplně v průběhu jednoho roku utratit. Potřebné je postupné, dlouhodobé navyšování rozpočtu v době blízké té, po jakou probíhalo snižování, – tedy asi jedno desetiletí. Pak jsme schopni dosáhnout i na ona magická 2 % a tyto prostředky smysluplně a efektivně používat.

Je potřebné zpracovat novou filozofii sestavení rozpočtu na obranu a zabezpečit kontinuitu v branně-bezpečnostní politice země. Deklarace předsedů politických stran a hnutí k zajištění obrany České republiky, kterou podepsali představitelé parlamentních politických stran při letošním patnáctém výročí vstupu do NATO, by mohla být počátkem pozitivní změny. Zřízení parlamentní komise pro kontrolu armádních nákupů po vzoru USA včetně pravidelných

dokladů MO a NGŠ o stavu OS ČR v parlamentu ČR by dalo poslancům pocit odpovědnosti za stav OS ČR a veřejnosti představu o tom, jak jsou naplňovány požadavky na obranyschopnost ČR, závazky vůči spojencům a jak efektivně a promyšleně jsou investovány rozpočtové prostředky.

Akceschopné ozbrojené síly

Generální tajemník NATO má pravdu, když řekl, že nejsme schopni v případě krize dostát svým závazkům vůči spojencům. Papírově plníme takřka vše, ale s našimi závazky je to asi jako s atrapami salámů ve výloze řeznictví – zvenku na pohled pěkné, ale uvnitř prázdné. Jsme sice schopni vyslat jednotku o velikosti praporu do zahraniční mise, ale na její rotaci a udržení v operaci pracuje celá AČR. Při požadavku na současné splnění všech našich závazků vůči spojencům a ČR (úkoly ze zákona) by došlo ke kolapsu nejen ozbrojených sil, ale i státu, který na takový úkol není připraven ani legislativně, ani po stránce udržování potřebných zásob a finančních rezerv. Odstranění tohoto deficitu bude trvat léta (pokud bude cílevědomě řízen), anebo se jej nepodaří odstranit vůbec - degradace schopností AČR totiž stále pokračuje.

Armáda není stavěna pro mír, je stavěna pro válku. To, co v roce 2014 nazýváme AČR, je mírová armáda a pouhý stín toho, jak vypadala AČR ještě v nedávné minulosti. V roce 2006 byla Armáda České republiky připravena vyčlenit brigádní úkolové uskupení v počtech do 3000 vojáků s jádrem tvořeným částí mechanizované brigády, případně pro řešení výrazně asymetrických konfliktů praporeční nebo rotní úkolové uskupení při zachování schopnosti zajistit ochranu určených objektů pro ochranu státu, přijmout síly NATO na území ČR a zabezpečit aktivní účast AČR v systému protivzdušné obrany NATO. Rozhodující útvary a svazky byly doplněny minimálně na požadovanou naplněnost 90 % osob, techniky a materiálu včetně zabezpečení zásob munice a materiálu na požadovanou předpokládanou délku možného nasazení. Perspektiva pro další rozvoj byla schválena vládou s cílem dosáhnout cílové operační schopnosti kolem roku 2012.

Dnešní ozbrojené síly ČR jsou sice technologicky vyspělejší a získaly díky misím bojové zkušenosti, ale oproti roku 2006 jsou početně slabší o 3000 osob. Naplněnost některých útvarů se blíží k hrozivým 60 %. Divizní úkolové uskupení jsme v tichosti opustili, brigádní úkolové na bázi 4. brn má sice až 5000 osob a moderní výzbroj, ale bez doplnění z ostatních jednotek AČR je jen chimérou. Není u něj dořešeno doplňování personálu, úhrada ztrát a zásoby v některých komoditách nevystačí ani na jeden týden vedení bojové činnosti. Doplnění zásob na pouhý jeden měsíc by stálo téměř 20 mld. Kč, přitom toto uskupení nabízíme na dobu 6 měsíců bez rotace! V letectvu je situace obdobná. Máme supermoderní nadzvukové i podzvukové letouny a vrtulníky, ale chybí pro ně munice a finanční krytí letových hodin pro kvalitní výcvik pilotů i pozemního personálu.

Nedaří se zastavit proces vylidňování resortu MO, a to hlavně u AČR. Odchodovost je každoročně vyšší, než je dosažený nábor, atraktivita vojenského povolání je nízká, reálné platy profesionálních vojáků po provedených rozpočtových škrtech klesly na úroveň roku 2007. Novela zákona 221/1999 Sb., která měla z věcného hlediska nastavit podmínky pro zavedení karierního řádu a tím smysluplné centralizované řízení lidských zdrojů v resortu MO, která měla stabilizovat personál a současně zrušit jeho teritoriální zafixovanost, nastavit spravedlivé a motivační hodnocení jednotlivců a zvýšit tak atraktivitu vojenského povolání v očích potenciálních zájemců o službu v ozbrojených složkách, je pozastavena. Hlavní důvod – vyšší finanční náročnost. Jenže na onu vyšší náročnost si resort MO obrany vydělal svou reorganizací v roce 2013, kdy jedním z cílů bylo nalézt i finanční zdroje právě na zavedení novely zákona 221/1999 Sb. A pokud bylo nutné propustit několik stovek vojáků a občanských zaměstnanců, pak i proto, aby ti zbylí byli lépe ohodnoceni. Pokud nebude zákon uveden do života, pak jsme v roce 2013 propouštěli (v takovém rozsahu) zbytečně.

Dosavadní změny struktury či počtů a stupňů velení ozbrojených sil v posledních letech byly ve skutečnosti pouhými pokusy nalézt dočasná východiska z nouzových stavů, které dostatečně otevřeně popsala již Bílá kniha o obraně. Na tuto zprávu o dočasnosti schopností ozbrojených sil ČR reagovala vláda (paradoxně) dalším snížením rozpočtu. Je-li něco v tomto našem popisu stavu OS vskutku zarážející, pak je to nedostatek zájmu veřejnosti a Parlamentu ČR, který veřejnost reprezentuje, o skutečný stav obrany státu.

Trendy v obranném průmyslu České republiky - tristní stav, anebo poznaná nutnost?

Zajištění obrany je nerozlučně spjata s funkčností obranného průmyslu. Ten sice Asociace obranného a bezpečnostního průmyslu označuje za „nedílnou součást hospodářství se specifickým významem při zabezpečování materiálních potřeb obrany státu“, ale jeho skutečné schopnosti tomu dnes již neodpovídají. Jeho současná struktura stále nese stopy rozdělení Československa v letech 1992/3. Česká část federace tehdy zdělila technologicky náročnější původní výrobu, ale kapacity těžkého průmyslu zůstaly na Slovensku. I tak se ale v roce 1995 předpokládalo, že domácí české zbrojovky budou schopny pokrýt až 70 % požadavků AČR, což dnes zní jako utopie. Současná realita je navíc charakterizována několika nepříznivými trendy, které možnosti zbrojního průmyslu značně limitují. Kombinace omezených výrobních kapacit, postupného soustředění se na civilní výrobu či pouze na modernizace starších systémů spolu s přetrvávající podezřívavostí části české společnosti ke všemu, co jen zavání zbraněmi, dává spíše smutný a neutěšený obraz sektoru stojícího na periférii celkového spektra průmyslové výroby v České republice.

V České republice tak například v současné době neexistují podniky vyrábějící kompletní hlavní konvenční zbraně (tzv. Major Conventional Arms, definované mimo jiné ráží nad 75 mm). Odhlédneme-li od minometů ANTOS bývalého VOP Šternberk a protitankových

granátů RPG-75-MP od Zeveta Ammunition, je náš průmysl schopen vyrábět zbraně maximálně s ráží do 20 mm (kanón Plamen od nedávno zkrachovalé zbrojovky ZVI Vsetín). To není při vzpomínce na předválečné moždíře ráže 305 mm z plzeňské Škodovky nic převratného.

Současná struktura obranného a bezpečnostního průmyslu neumožňuje zvládnout vlastními silami vývoj a výrobu většiny dalších „velkých“ zbraňových systémů. To zahrnuje třeba raketové komplety protivzdušné obrany státu a vojsk, bojové nadzvukové letouny, techniku radioelektronického boje, složité informační systémy, tanky a obecně pásovou obrněnou techniku. Existuje však omezený potenciál se na výrobě těchto druhů zbraní subdodavatelsky podílet například jako v případě svařování koreb kolových obrněných transportérů PANDUR.

Situace u ručních palných zbraní je o poznání příznivější především díky České zbrojovce Uherský brod, která je svými kapacitami stále schopna zajistit masovou výrobu jak pro potřeby AČR, tak pro případné zahraniční zákazníky. Zde Česká republika snese srovnání se zahraničím. Rovněž situace ve výrobě většiny druhů standardní munice kapacitně stačí potřebám AČR. A to ať už se jedná o Zeveta Ammunitions nebo i Sellier a Bellot.

Náš největší letecký výrobce Aero Vodochody se jako subdodavatel podílí na výrobě několika zahraničních bojových letounů, z nichž lze zmínit například Gripen. Její vlastní program L 159 sice narazil na dobře známé potíže, ale firma se jej zcela nevzdala a vyvíjí modernizovaného nástupce L 169. V případě zájmu ze zahraničí a vyčerpání uložených kusů patřících AČR je Aero schopno do roka obnovit výrobní linku s kapacitou roční produkce až 36 kusů L 159.

Dalším trendem je opuštění výroby vojenských aplikací ve prospěch civilní produkce, případně výroby technologií dvojího využití. U továren, jako je Tatra, to jistě nikoho nepřekvapí. Nicméně to stejné platí právě i pro Aero Vodochody, jež téměř kompletně vyrábí například civilní vrtulníky Sikorsky S-76. Rovněž kolimátory a puškohledy firmy Meopta Systems využívají spíše sportovní střelci a podobných příkladů je celá řada. Orientace na civilní trh byla cestou k přežití i pro výrobce sofistikovaných radiolokačních systémů, jako jsou firmy ERA anebo Retia. Pasivní sledovací systém Vera NG od firmy prvně jmenované sice zaznamenal minulý rok úspěch vývozem do Mongolska, tomu se ale nedostalo téměř žádné publicity. Což naznačuje, že to firma sama vlastně ani nepotřebuje, protože její civilní aplikace, které lze nalézt na většině civilních letišť v Evropě, jsou tím, co ji skutečně živí.

Zatímco výroba samotná pokulhává za přehnaně optimistickými odhady z poloviny devadesátých let, modernizace starší výzbroje se zdá být oblastí, kde se české firmy adaptovaly poměrně dobře. Projektů existuje celá řada – od spolupráce se slovenskými firmami na omlazení BVP-2, přes atraktivně vypadající kanonovou houfnici Dana-M1 CZ od firmy Excalibur, až třeba po pokus firmy Retia osadit protiletadlový raketový komplet 2K12 M2 KUB raketami Aspide. Bohužel získání zakázek na tyto modernizační programy se opětovně ukazuje jako mimořádně obtížné, jelikož resort MO nedisponuje potřebnými

finančními zdroji na rozsáhlejší modernizaci své výzbroje. A pokud není zbraňový systém zavedený v domácí armádě, snižuje to možnosti referencí v zahraničí.

Jakkoliv předcházející seznam není a nemůže být vzhledem k rozsahu úplný, naznačuje jasně negativní tendence, jimž domácí obranný průmysl čelí. Pokud chce obranný průmysl v ČR přežít a pokud to je prioritou vlády, musí mít významného odběratele – AČR. Ta ale nemá potřebné zdroje, a pokud je má, snaží se koupit to nejlepší na trhu. Pak jde zpravidla o dodávky zahraniční provenience. Dopad tohoto stavu v případě krizové situace je odborníkovi jasný, ale veřejnost o něm nic netuší. V případě konfliktu totiž musíme počítat s tím, že ze zahraničí nic nedostaneme. Není to jen o tom, že žádná zbrojovka dnes nevyrábí na sklad a tím pádem není schopna vyskladnit a dodat potřebný materiál (výrobní a čekací lhůty jsou i několik let), ale i transport válečného materiálu přes třetí země může být zablokován nebo se výrobce a původní dodavatel technologií stane protivníkem. Co nám potom zbývá? Jen výrobní kapacity a surovinové zdroje, které máme na našem území. A ty jsou díky dlouhodobému podfinancování a nezájmu minulých vlád v tristním stavu.

Z uvedených faktů je zřejmé, že finanční zajištění obrany státu je z hlediska rozložení investic širší, než politici připouštějí. Sotva bude moci MO odebírat potřebný vojenský materiál od domácích firem, nebude-li jejich existence zaručena tím, že jejich rozvoj bude vnímán jako bezpečnostní priorita. Odstavcem o obranném průmyslu stejně jako odstavcem o potřebě výchovy k občanské odpovědnosti za obranu země chceme zdůraznit význam komplexu opatření, které vytvářejí podmínky pro tvorbu obranné politiky stejně významně jako zahraničněpolitická orientace státu.

Závěr

Otázky obranyschopnosti země nevyřeší jedna nebo dvě politické strany v jednom volebním období. Schopnost řešit zásadní, komplikované a zdrojově náročné systémy fungování státu (průřezově všemi politickými stranami zastoupenými v parlamentu ČR perspektivně a plánovitě s výhledem na 15 až 20 let) je dána úrovní a vyspělostí politiky demokratického státu. Vyspěla politika demokratické České republiky od *sametové revoluce* dostatečně, nebo si ještě budeme muset počkat?

Autoři: (v abecedním pořadí)

PhDr. Luboš DOBROVSKÝ

Mgr. Lukáš DYČKA

PhDr. Libor FRANK, Ph.D.

Ing. Jaroslav KOLKUS (genpor. v. v.)

Ing. František MIČÁNEK (brig. gen. v. z.)